

Az amerikai Perry kapitány behajózik a Tokiói-öbölbe

1853. július 8-án félelmetes amerikai hadihajóflotta érkezett meg a japán fővároshoz. **Leslie Downer** két szemszögből is megvizsgálta a történeteket, amelyek a több évszázados elszigeteltség után elérhetővé tették Japánt a nagyvilág számára

„Ha a kétarcú Japán valaha is vendég-szeretővé válik, az érdem egyedül a bálnavadászhajóé lesz, mely már bebocsátásra vár.”

Herman Melville, *Moby Dick* (1851)

Az 1850-es évekre Japán már több mint két évszázada zárva volt a Nyugat előtt, mivel 1639-ben száműzték a lázadást szító portugál jezsuita misszionáriusokat. A kereszténységet betiltották, aki áttért, azt pedig kivégezték. A japánok még a lőfegyvereket sem engedélyezték. Attól kezdve békében éltek a sógunok uralma alatt, és egyedülálló, káprázatos kultúrát hoztak létre.

Kínaiak és koreaiak jöhettek az áruikkal, de a nyugati hajósok közül kizárólag a hollandokat engedték be, akik azzal érveltek, hogy ők kereskedőnemzet tagjai, és nem is katolikusok. Húsz holland szatócs létrehozott egy telepet Dejima mesterséges szigetén, Nagaszaki mellett. Rakománytól roskadozó holland hajók érkeztek szinte minden évben, amelyek japán árukkal megpakolva távoztak. A japánok így megvásárolhatták a nyugati technológiát – távcsöveket, sőt még egy, a dagerritópia elvén működő kamerát is –, és megalapíthatták a „holland tudományok” iskoláit, ahol a diákok hollandul beszéltek és olvastak, valamint igyekeztek elsajátítani a nyugati ismereteket.

Más külföldi – főleg nyugati – még az ország közelébe sem jöhetett; akik a környéken hajóztak, azokat elűldözték, és a külföldön hajótörést szenvedett japánoknak halálbüntetés terhe mellett megtiltották a visszatérést (bár idővel ezeket a szigorú rendelkezéseket némileg enyhítették).

Az elszigeteltség vége

A japánoknak azonban többé nem volt nyugtuk: Nagy-Britannia, Franciaország és más európai nemzetek birodalmat építettek, és csápjajaikat kiterjesztették az egész földgolyón. Miután Franciaország 1808-ban, a napóleoni háborúban elfoglalta a Batáviai Köztársaságot (Hollandia egy rövid ideig ezen a néven volt ismert), a brit *Phaeton* a holland zászló alatt hajózott be Nagaszaki kikötőjébe azt gondolva, hogy ezzel megtévesztheti a japánokat.

A sógunátus kormánya igen kemény rendelettel válaszolt: az összes külföldi hajót pusztulásra ítélték, amely megközelítette a japán partokat. Az első ópiumháború (1839–1842) után Japán értesült a brit betörésekről a szomszédos Kínába, és aggasztotta egy hasonló támadás. A krími háborút okozó konfliktus azonban már felsejlett a távolban, Nagy-Britannia és Franciaország is szembekeült Oroszországgal. Mindez viszont

lehetővé tette a viszonylag fiatal Egyesült Államok számára a közbelépést.

Amerikában a kaliforniai aranyláz a tetőfokára hágott. A bálnavadászat iparága virágzott. Az amerikaiak házaikat bálnaalaj-lámpákkal világították meg, bálnaszilát használtak a női öltözködésben a krinolinok megerősítésére, és bálnaalajjal kenték a gyárakban a gépeket. Az új-angliai bálnavadászhajók sok évtizedig jártak az északi Hokkaido japán sziget körüli vizeket, azonban megtiltották számukra kifogyott készleteik feltöltését, és a Japánban hajótörést szenvedő tengereszeket börtönbe vetették.

1851 novemberében Millard Fillmore amerikai elnök utasította Matthew Perry sorhajókapitányt, hogy kézbesítsen egy levelet a japán császárnak, amelyben követeli az amerikai hajók beengedését a kikötőkbe, hogy szénhez és vízhez juthassanak, emellett elvárja a hajótöröttekkel való emberséges bánásmódot. III. Orániai Vilmos holland király figyelmeztette Tokugawa Iyoshi sógunt, hogy az amerikai haderő már úton van. Mindazonáltal a sógun miniszterei úgy döntöttek, elhallgatják ezeket a híreket, hogy elkerüljék a lakosság körében a pánikhangulatot.

A következő oldalakon összevetjük a japán és az amerikai álláspontot a bekövetkező találkozásról...

A festett kézirattekercs az amerikai sorhajókapitány, Matthew Perry 1854 márciusában lezajlott második japán küldetését ábrázolja, amely során sikerült megegyezést elérni arról, hogy számos kikötőt megnyitnak az amerikai hajók előtt

A JAPÁN NARRATÍVA

„A sógunátus fővárosának széles utcái tömve vannak pánikba esett emberekkel”

AKaei (az 1848 februárjától 1854 novemberéig tartó korszak elnevezése Japánban, jelentése „örök boldogság” – *a szerk.*) hatodik éve hatodik hónapjának harmadik napján az Uruga-csatorna vizein hálóikat kivető halászkok négy hatalmas hajóra lettek figyelmesek, amelyek „hegy nagyságúnak” tűntek és a „madarak sebességével” siklottak be a sógunátus fővárosába, Edóba (ma Tokió) vezető csatornán. Rémulten eveztek el, hogy riadót fűjjanak.

Az űrhajók kirajzottak, hogy szembe szálljanak a betolakodókkal, de azok félresöpörték őket lándzsáikkal. Uruga kikötőjének rendőrfőnöke, Kayama Eizaemon azt kiáltotta, hogy a naszádoknak Nagaszakiba kell menniük, az egyedüli helyre, ahol külföldi hajókat fogadtak. Az amerikai parancsnok tolmácsok segítségével azt válaszolta, hogy ezt a kérést nem teljesítheti. Ugyanis egy levelet kellett kézbesítenie a császárnak, ezért három napot adott a japánoknak, hogy előkészítsék a fogadását egy megfelelően magas rangú hivatalnok jelenlétében.

Kayama felfigyelt az Urugára irányított óriási Paixhans-mozsárágyúkra (az első tengerészeti fegyverekre, amelyek robbanótölteteket lőttek ki), és 70 nagy kaliberű löveget számolt össze. Az Edói-öblöt védő 100 ágyú között a sógunátusnak mindössze 11 hasonló kaliberű fegyvere volt.

Rendkívüli állapot

Amikor a sógunátus miniszterei értesültek a hírekről, szükségállapotot rendeltek el, és mozgósították katonáikat az edói palota védelmére. A japánok kétségbeesettek, amikor látták, hogy az amerikai hajókról kisebb csónakokat eresztettek le, melyek Edo felé vették az irányt, és még egy hatalmas gözös is kísértte őket.

A városban kitört a pánik. „A kovácsok pánicek, sisakokat, kardokat és lán-

dzsákat gyártanak”, jegyezte fel egy helyi hírlapíró. „A tengerpart közelében élő férfiak és asszonyok – mind a szamurájok, mind a köznép – megkezdték a fiatalok és az öregek kimenekítését. A sógunátus fővárosának széles utcái tömve vannak bútoraikat és ingóságait cipelő, pánikba esve rohángáló emberekkel.”

Az edói palotában aggodalmas megbeszélések folytak. Próbálják meg kiűzni a behatolókat? Vajon ez kivitelezhető lenne egyáltalán? Senki sem akarta elfogadni a rájuk kényszerített amerikai diktátumot. És kit küldjenek Perry fogadására? Világos volt, hogy az amerikaiak semmit se tudtak Japánról, azt legalábbis biztosan nem, hogy a császár jelentéktelennek számított – csak egy pápaszerű személy volt, aki elszigeteltségben élt Kiotóban. A japánok pedig kihasználhatták ezt a tudatlanságot.

Még épp időben ahhoz, hogy teljesítsék az amerikai ultimátumot, Kayama üzenetet küldött a hajóknak, amelyben tudatta, hogy Toda Izu, Szagami tartomány hercege és az „admirálisnak megfelelő, nagyon magas rangú” hivatalos személy veszi át az elnök üzenetét. Perry elégedett volt, Todát – aki valójában a nagyon kicsi Uruga város kormányzója volt – pedig nagyon szórakoztatta az „előléptetése”.

Addigra az Edótól délre fekvő utak ágyúkat, fegyvereket és élelmiszert szállító szekerekkel, valamint málhás lovakat vezető hordárokkal teltek meg. A rizs és a páncél ára az eget verdeste. Nem volt friss hal három napig. „Olyan az egész, mintha az egész várost épp ebben a pillanatban égették volna hamuvá”, jegyezte fel naplójában az udvari orvos. Hat nappal a hajók érkezése után Kayama egy, a „császártól származó” levelet kézbesített (amelyet a főminiszter, Abe Masahiro írt), ezzel felhatalmazta Toda Izut, hogy a következő nap vegye át az elnök levelét.

Ácsok dolgoztak egész éjjel, hogy színes

zászlókkal és címerekkel díszített fogadócsarnokokat építsenek. A következő reggel az amerikaiak vészjóslóan közel navigáltak hajóikat a tengerparthoz. Több mint 5000 szamuráj állt készenlétben.

Mennydörgő dízsörtűz dördült a hajókról, amikor két hatalmas fekete testőr társaságában, katonák sorfala között Perry a szárazföldre lépett, miközben az amerikai katonazenekar fülsiketítő zenét játszott. A pavilonban Perry két levelet nyújtott át Todának, és megjegyezte, hogy következő tavasszal visszatér a válaszáért.

A kormány azt feltételezte, hogy a válság véget ért. Azonban a következő nap a hajók, ködkürtjeiket megfújva, az edói palotától hét mérföldre lavíroztak. A japán miniszterek katonái egyenruhában összeültek, és mozgósították csapataikat, mialatt a járőrelők összegyűltek megbámulni a hatalmas hajókat, és gyümölcsöt kínáltak a legénységnek.

A kezdet vége

Végül is az amerikai hajók megkezdték az elvonulást. Kayama ajándékokat küldött – selyemtekercseket, erotikus motívumokkal díszített legyezőket –, habár azt észrevette, hogy az amerikaiak lenézték művészetüket. Az amerikaiak is küldtek ajándékokat cserébe, és Kayama, aki élvezte a rivaldafényben eltöltött időszakot, kézzel-lábbal elmutogatta, mennyire hiányozni fognak neki.

Hatalmas tömeg gyűlt össze, hogy megnézzék a tíznapos tartózkodás után kifutó amerikai hajókat. Ezt követően a japánok Uruga tengerpartján elégették az amerikai ajándékokat. Talán nem is térnek vissza – gondolták, végül is a korábbi külföldi behatolók sosem jöttek vissza újra.

Mindössze tíz nappal a hajóhad távozása után váratlanul meghalt a sógun. Akár természetes halál volt, akár nem, mindenképpen rossz ómennek tűnt.

BRIDGE MAN

Fekete hajók baljós árnyai

A Matthew Perry kapitány hajóinak érkezését megörökítő kép árulkodik arról a félelemtől, amit a japánok éreztek. Abe Mashiro, a sógunátus főminisztere ezt írta: „Napról napra tele vagyok aggodalommal a baljós árnyat illetően, amelyet a fekete hajók vetettek országunk jövőjére.”

AZ AMERIKAI NARRATÍVA

A látogatókat elbűvölte a japánok udvariassága és a gyönyörű vidék

A hogy Matthew Perry sorhajókapitány két nehézfegyverzetű gőzhajója és két ágyúnaszádja beért az Uragai-öbölbe, a halászok úgy menekültek előle a szárazföldre, „mint vadmadarak egy váratlan ragadozó elől”. A hajók lehorgonyoztak és hatalmas Paixhans-mozsárágyúikat Uragára szegezték.

A hajókat „magas, atletikus, egy ágyékötőtől eltékintve meztelen férfiak” vezette csónakok vették körbe, de elűzték őket; csak egyetlen, két karddal felfegyverzett hivatalnokot és tolmácsát engedték fel a fedélzetre. A fő közvetítő Kayama volt, akit arany és ezüst pávatollmintákkal hímeztek, gondosan kidolgozott selyemruhája miatt az amerikaiak Uraga kormányzójának hittek. Ennek ellenére Perry nem mutatkozott, megerősítve, hogy csak a legmagasabb rangú emberrel hajlandó beszélni.

A parancsnok attól fogva a szombatot kivéve mindennap küldött felderítő hajókat, amelyek Edo felé eveztek, mialatt a nehézfegyverzettel felszerelt *Mississippi* gőzös mögöttük pöfögött. A japán védelmi erők nem voltak olyan jelentősek, mint ahogy attól Perry tartott, ezért kikristályosodott benne a terv, miszerint fővárosuk megfenyegetésével rájuk kényszerítheti akaratát.

Perry figyelmeztette őket, hogy ha nem veszik át az amerikai elnök levelét, akkor „nem ő lesz felelős a következményekért”. Végül Kayama tudatta: „a császár kijelölte a birodalom egyik főtanácsadóját”, hogy átvegye a levelet Uragában.

Ahogy hajnalodott, az amerikaiak újonnan épített, zászlókkal és címerekkel díszített pavilonokat és lakozott sapkába, rövid szoknyába és ujjatlan köntösbe öltözött katonákat pillantottak meg. A japán hivatalnokok olyan csodálatos, sárga bársonnyal szegélyezett és arannyal hímezett, selyembrokát felsőruházatot viseltek,

mint „valamilyen bajvíváson vagy lovagi tornán”.

Tíz óraker, 13 ágyúlovéből álló díszsorszóztás kíséretében, Perry egy fehér díszbárkába szállt 250 tengerész kíséretében. Két hatalmas, fekete bőrű matróztól közrefogva és dobpergés közepette lépett a szárazföldre, utána két hajósina leveleket tartalmazó, skarlát ruhába csavart rózsafa dobozokat cipelve. Mialatt a zenekar a „Hail Columbiát” játszotta, a menet követte Kayamát a fogadócsarnokig, ahol egy karosszékét készítettek elő Perrynek.

Toda megkapta a leveleket. Az egyiket Fillmore elnöktől, aki barátságot ígért és a kapcsolatok kiépítését kérte, egy másikat pedig Perrytől, aki a megbékélési tárgyalások megkezdését szorgalmazta. Perry elmondta a japánoknak, hogy áprilisban vagy májusban nagyobb flottával tér vissza, „mivel ezek a hajók a teljes rajnak csupán egy részét képezik”.

Az amerikaiak kagylókat gyűjtöttek a partról, és összehasonlították kardjukat a japán katonákéval (habár több szemlélődő is haragos pillantásokat vetett rájuk), mielőtt visszatértek hajóikra a „Yankee Doodle” dallamára.

Kulturális csere

A következő nap Perry közelebb rendelte a hajókat Edóhoz, és leeresztette a felderítő csónakokat. Sok ember gyűlt össze a tengerparton; vizet és őszibarackot kínáltak a katonáknak, az amerikaiak pedig dohányt adtak nekik. A látogatókat elbűvölte a japánok udvariassága és a gyönyörű vidék nádfedeles falvaival, extenzív mezőgazdaságával és frissen zöldellő ligeteivel. Hét mérföldre közelítették meg Edót, ahol dzsunkák tömegeit és alacsony épületeket pillantottak meg.

Másnap a hajóhad visszatért oda, ahol korábban horgonyozott. Kayama ajándékokat hozott az amerikaiaknak, többek között „szörnyen torz és egykedvű

japán hölgyek alakjával” díszített legyezőket, amelyeket az amerikaiak ízléstelennek találtak. Viszonzásképpen értékesebb ajándékokkal készültek.

Július 17-e hajnalán, tíz nappal a flotta érkezése után az emberek több ezer csónakban gyűltek össze, hogy lássák a hajóparádét Szagami kikötőjében, és búcsút intsenek az amerikaiaknak.

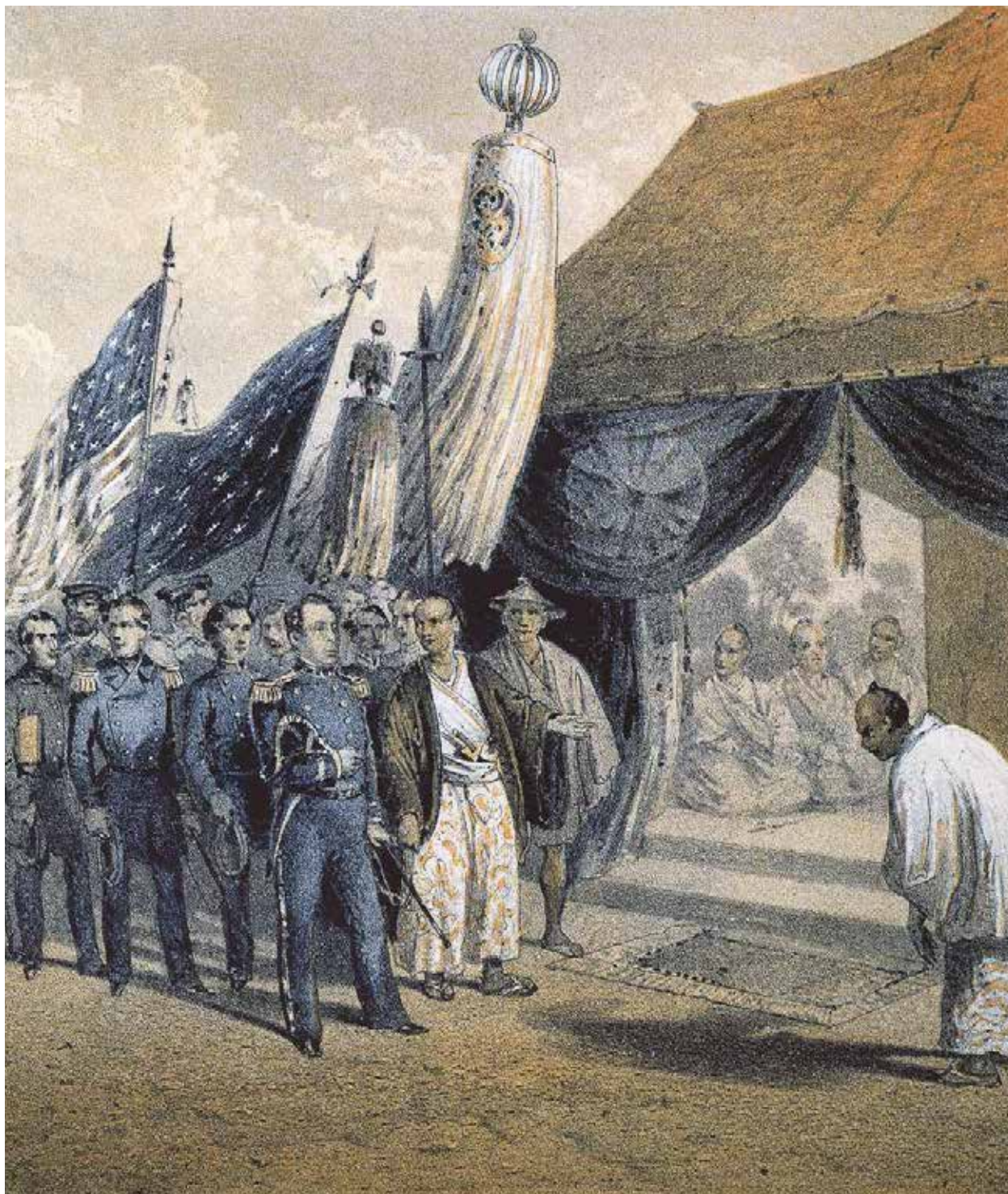
A találkozó utóélete

Perry 1854 márciusában tért vissza kilenc hajóval, és rákényszerítette a japánokat, hogy aláírjanak egy szerződést a kikötők megnyitásáról. Más nemzetek hamarosan hasonló engedményeket követeltek.

1856-ban Townsend Harris megérkezett Shimodába, magát az első Japánba akkreditált amerikai főkonzulnak nyilvánítva. Két éven keresztül tárgyalta, hízelgett és fenyegetőzött, amíg a japánok megengedték, hogy találkozzon a fiatal sógunnal Edóban. Itt sikerült egy kereskedelmi szerződést ráerőszakolnia Japánra – az elsőt a sok közül. James Bruce, Elgin nyolcadik grófia nem sokkal később kötött ki, hogy hasonló szerződést fogadtasson el Nagy-Britannia számára.

Az újonnan jöttek érkezése nagy felbolydulást okozott Japánban. A főminiszter Abénak konzultálnia kellett a 260 *daimyóval* (hadúrral) a behatolókkal szembeni bánásmód fontos kérdéseiről – ami végzetesen meggyengítette hatalmát. Mindezek következtében a rendszer összeomlott Japánban, és a sógunátust megbuktatták. 1868-ban, mindössze 15 évvel Perry első látogatása után a tizenéves császár, Meidzsi lett az új kormány kulcsfigurája – és megszületett a modern Japán. 🌐

Lesley Downer több Japánról szóló könyv szerzője. Új regénye, a *The Shogun's Queen* (Bantam, 2016) azzal kezdődik, hogy a japánok megpillantják Perry „fekete hajóit” a tengerpartról

TOPFOTO

A Kelet találkozik a Nyugattal

Egy korabeli amerikai litográfián Matthew Perry sorhajókapitányt fogadják 1853 júliusában Uragában. „Nagyon jól tudtam, hogy minél exkluzívabbnak mutatom magam és minél igényesebb leszek, annál több tiszteletet és elismerést fogok kiváltani ebből a formalitások és ceremóniák bűvöletében élő népből” – írta nem sokkal azután

Jaszuke (16. század vége)

EGY AFRIKAI SZAMURÁJ JAPÁNBAN

A konfliktus dúlta országban nagy izgalmat keltett egy lenyűgöző fekete férfi megjelenése. **Thomas Lockley** az első afrikai szamuráj Japánban töltött éveiről ad képet

Atragikus és brutális rab-szolga-kereskedelem az afrikai történelem jól ismert oldala. Ám az afrikaiakkal saját földrészükön kívül megesezt sok más sztorit manapság kevesen hallották: az indiai királyi dinasztiákról szóló meséket, a Portugáliában élt lovagok, püspökök és tanítók, illetve a Kínában megfordult tolmácsok, valamint a 16. századi Japán első külföldi születésű szamurájának történetét.

Ez a férfi, akit a történelem Jaszuke néven ismer (ami talán az Isaac, azaz Izsák név japán torzítása), nagy valószínűséggel a mai Dél-Szudán területén élő *dinka* törzsből származott, és kisfiúként vitték Indiába. Ott Ázsia vezető jezsuitája, Alessandro Valignano szolgálatába állt, aki éppen Dél- és Délkelet-Ázsiában volt felügyelő körúton. Valignano utazásának végcélja Japán volt, ahol a legsikeresebb ázsiai misszió működött. 1579-ben ért oda – testőrével és inasával, Jaszukéval.

A Jaszukéről Japánban készült első feljegyzés egy, az ország akkori fővárosában, Kiotóban tett 1581-es látogatást ír le.

A jezsuita csoport útba ejtette Szakai kikötővárosát, ahol hatalmas, lármás tömeg gyűlt össze, hogy egy pillantást vehessen az afrikaira; épületek döltek össze a nézelődők súlya alatt, a jezsuita menet pedig erősen szétszakadozott. Hogy megmeneküljön, Jaszukének át kellett lovagolnia a lenyűgözött helybeliekből álló csődületen.

Jaszuke nem csupán az első afrikai volt, akit láttak, de japán mértékkel mérve valóságos „óriás” is: 188 cm magas, jóképű, intelligens és szórakoztató férfi, akinek ereje tíz emberével ért fel. És mivel Buddhát gyakran ábrázolták fekete bőrként, sokan az isteni látogatót vélték felfedezni benne.

Ez a lármás fogadtatás Kiotóban is megismétlődött, ahol több ezren jelentek

meg, hogy tanúi legyenek megérkezésének. Jaszuke a jezsuita templomba menekült, de a tömeg betörte az ajtókat, követelve, hogy láthassa őt; egyes nézőket még halálra is tapostak.

Japán leghatalmasabb hadura, Oda Nobunaga éppen a közeli Honnó-dzsi templomban ült törvényt. Tudni akarta, ki zavarja meg a nyugalma, és amikor tudomást szerzett Jaszukéről, megparancsolta, hogy azonnal vezessék színe elé.

Jaszuke ekkorra már egész jól megtanult japánul, így képes volt elbeszélgetni. Az elbűvölt hadúr rávette az afrikait, hogy meztelenítse le felsőtestét, majd megdörzsölte a férfi bőrét, hogy lássa, valódi-e annak sötét színe. Amikor látta, hogy valódi, az elragadtatott hadúr estélyt adott a lenyűgöző vendég tiszteletére, és hatalmas összeggel ajándékozta meg őt, amivel azonnal gazdaggá tette.

Néhány nap múlva Nobunaga megkérdezte Valignanót, hogy szolgálatába fogadhatná-e Jaszukét. Így lett az afrikai Nobunaga fegyverhordozója – ami nagy tisztesség volt – és bizalmasa tengerentúli ügyekben. Néhány hónapon belül fizetést, a Kiotótól északkeletre épült Azucsi-várban lakosztályt, szolgálakat és egy *katana* kardot kapott. A *katana* a szamuráj harcosszimbóluma, ezért Japánban hagyományosan úgy értelmezik, hogy Jaszuke volt az első nem japán szamuráj.

A következő év folyamán Jaszuke legalább egyszer elkísérte Nobunagát a csatába. Elfoglalták a Fudzsi-hegytől közvetlenül északra fekvő területeket, amelyek régóta a Takeda nemzetség, Oda halálos ellenségeinek tulajdonában voltak. Jaszukét a visszaúton Azucsi felé, a szent hegytől délre megfigyelte egy japán naplóíró.

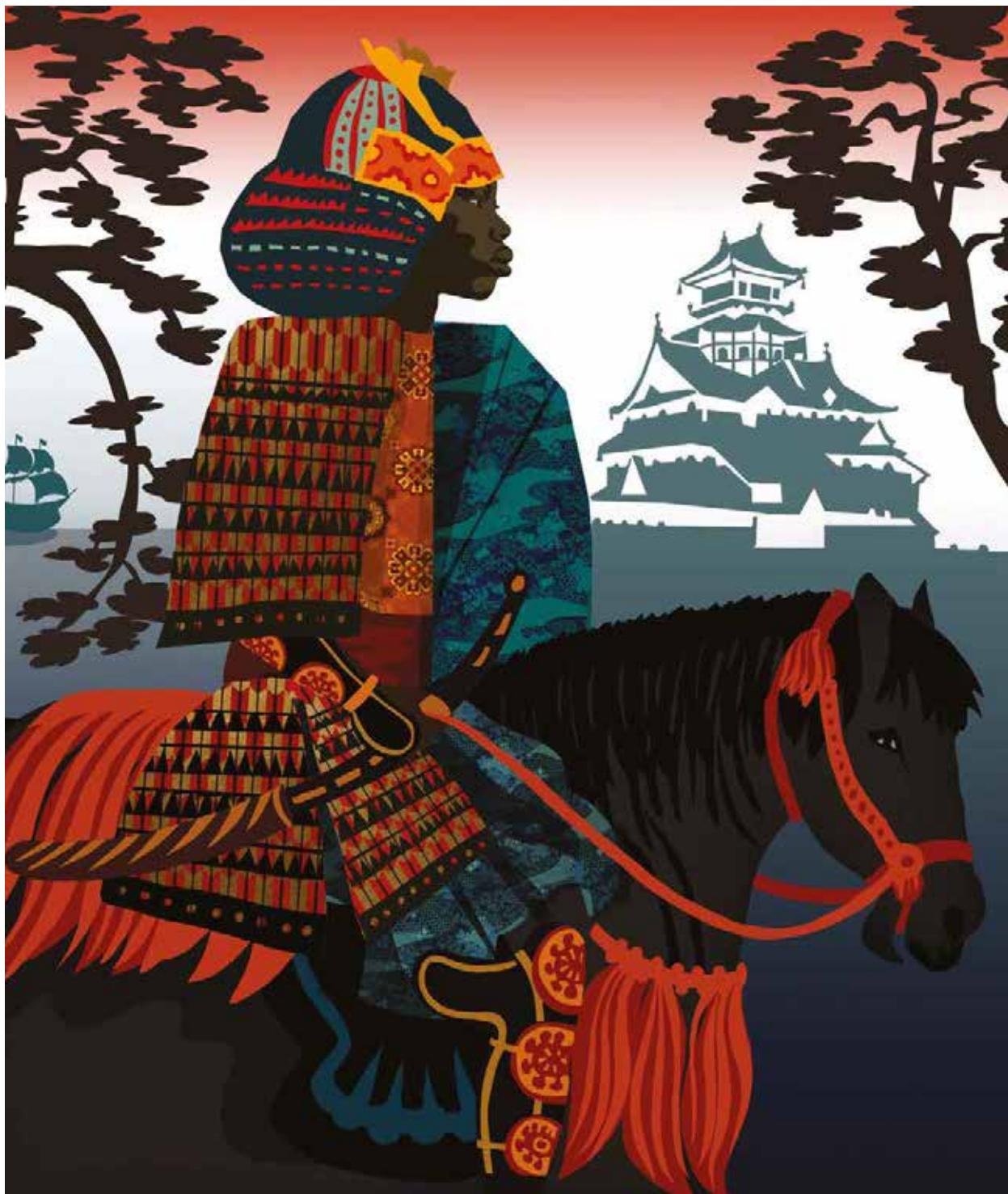
1582 júniusában Nobunaga jelentős hadjáratot indított régi nyugati ellenségei, a Mori nemzetség ellen. Már nagy sereg

volt a csatatéren, amikor Nobunaga mintegy 30 emberrel – köztük Jaszukéval – előretört. Kiotóban a Honnó-dzsiben aludtak, abban a templomban, ahol Jaszuke 15 hónappal korábban megismerkedett Nobunagával. Június 21-én, virradat előtt egy órával támadás érte őket: Akecsi Micuhide, korábban Nobunaga egyik legmegbízhatóbb tábornoka ostromolta meg 13 000 főnyi seregével az épületet. A védők legtöbbjét puskatűzzel küldték a másvilágra, a túlélőket pedig pusztá kézzel ölték meg.

A harc során a templom kigyulladt. Ahogy a lángok végigsöpörtek a templomon, Nobunaga *szeppukut* (rituális öngyilkosságot) hajtott végre. A legenda szerint utolsó parancsa Jaszukéhoz szólt: azt mondta az afrikainak, hogy vigyázzon, nehogy feje az ellenség kezébe kerüljön. Jaszuke a nemzetség új vezetőjéhez, Nobunaga fiához és örököséhez, Oda Nobutadahoz menekült; ő azonban csupán kb. 200 ember parancsnoka volt, akiket a lázadók hamar lemészároltak, és ő is öngyilkosságra kényszerült. Jaszukét Akecsi elé vitték, aki megparancsolta, hogy adják vissza őt a jezsuitáknak.

Ez az utolsó konkrét történelmi említés Jaszukéről. A feljegyzésekben az is szerepel, hogy Japánban többször láttak hozzá hasonló embert, de nem lehetünk biztosak benne, hogy Jaszuke volt az. Egyes bizonyítékok arra utalnak, hogy Japánban még egy évszázadig emlékeztek rá, aztán története feledésbe merült. Napjainkban az afrikai szamuráj alakja a számítógépes játékok, *animék*, *mangák* (képregények), filmek, könyvek és színdarabok egyik szereplőjeként született újjá. 🌐

Thomas Lockley a tokiói Nihon Egyetem jogi karának docense

Egy afrikai szamuráj

A magas, erős afrikai férfi, aki Japánban a Jaszuke nevet kapta, először csupán kíváncsiság tárgya volt, de hamarosan megbecsült szamuráj harcosként szolgált egy nagy hatalmú hadurat abban a zűrzavaros korszakban, amikor az országot erőszakos ármánykodások tették tönkre

ILLUSZTRÁCIÓ: LYNN HATZIUS